
• PERSONÁLIE •

VLADIMÍR DANIŠ

R. W. Seton-Watson, obranca práv Slovákov a iných utláčaných národov rakúskej monarchie

V roku 2011 sme si pripomenuli 60. výročie smrti významného bojovníka za práva slovenského národa a iných utláčaných národov rakúskej monarchie a priateľa Slovákov, Roberta Wiliama Seton-Watsona, známeho aj pod pseudonymom Scotus Viator. Vzhľadom na jeho celoživotné dielo so širším záberom aktivít ho možno označiť nielen za historika, ale aj pedagóga, publicistu, politológa a na občianskej báze diplomata a politika nižšieho rangu. Hlbšie objasnenie úlohy a zásluh R. W. Seton-Watsona v dejinách Slovákov, ako aj ocenenie jeho diela nás ešte len čaká. Napokon obdobie, v ktorom vyvíjal svoje aktivity, je z hľadiska ich formovania sa ako samostatného národa s náležitými atribútmi veľmi dôležité. Tento proces v prípade Slovákov na rozdiel od susedných národov bol veľmi zložitý a mnohoraký. Pritom naň vplývali vnútorné a vonkajšie faktory, ktoré mali často protirečivý a odstredivý charakter. „Dlhé“ 19. storočie prinieslo popri priemyselnej revolúcii, marxizme a anarchizme aj nacionalizmus a slovenský národný pohyb v tomto období sa stal organickou súčasťou celoeurópskeho nacionálneho hnutia a presiahol až do začiatku 20. storočia. Jeho najväčším a najdôslednejším zahraničným pozorovateľom bol práve Seton-Watson. Samotný problém formovania sa slovenského národa vrátane filozofie a ideológie národno-emancipačného zápasu nie je v modernej slovenskej historiografii a politológii dosiaľ spracovaný. Neexistuje ucelená odborná práca, ktorá by sa na teoreticko-analytickom podklade komplexne zaoberala týmto problémom a riešila jeho jednotlivé fázy tak, ako to existuje v iných krajinách. Existujú však určité parciálne práce, ktoré toto obdobie zachytávajú v hospodárskej, spoločenskej, kultúrnej, politickej oblasti a popri tom sa dotýkajú i nacionálneho hnutia. Z toho dôvodu je potrebné skúmať daný fenomén z rôznych možných hľadísk, aby sme prispeli k jeho objektívnejšiemu obrazu a k zachyteniu jeho celkového vývoja. Každý názor na túto problematiku rôzneho uhla pohľadu môže byť dobrým prínosom – a v našom prípade i ten Setonov-Watsonov. V tomto príspevku chceme viac-menej len sčasti upozorniť a poukázať na jeho zmysluplnú úlohu v podpore slovenského národného programu na začiatku 20. storočia a načrtnúť jeho životnú kariéru, keďže na vyčerpanie tejto problematiky je žiaduca samostatná monografia. Z toho dôvodu uvedieme aspoň krátky náčrt jeho životopisu, analýzu jeho podpory Slovákom vrátane publicistiky o pomeroch na Slovensku, ktorou ovplyvňoval britskú verejnosť v prospech slovenskej veci, a pripomenieme aj niektoré praktické kroky na konci Rakúsko-Uhorska na podporu vzniku Československa.

Krátky náčrt životopisu R. W. Setona-Watsona

Ideový profil: sociálne zmysľanie a postoje, náboženské cítenie – presbyterián, stúpenec Miltonovej filozofickej koncepcie, liberálne zmysľanie, jeho liberalizmus mal viac spoločného s komunitarianizmom Hippolyte Taineho než s individualizmom Johna Stuarta Milla.

Charakterové vlastnosti: entuziastický, cieľavedomý, húževnatý, priateľský, nápomocný.

Rodina: Robert Wiliam Seton-Watson, ktorého druhé meno mal po otcovi, sa narodil 20. augusta 1879 v Londýne v rodine, ktorá mala škótsky pôvod, čo často zdôrazňoval. Dôkazom toho je aj jeho prvá knižná prvotina, básnická zbierka s názvom *Scotland Forever and Other Poems* (Škótsko navždy a iné básne), ktorú vydal ako 19-ročný. Oba rodičia boli Škóti, otec Wiliam Livingston Watson sa uplatnil ako úspešný právnik vo významných britských podnikateľských, poisťovacích a obchodných spoločnostiach, kde zastával dôležité riadiace posty. Vcelku veľký nadobudnutý kapitál investoval roku 1888 do kúpy dvoch rozsiahlych majetkových usadlostí a zámkov v Balmanne a Aytone v Škótsku. Aj táto skutočnosť svedčí o blízkom vzťahu rodiny Watsonovcov ku škótskej krajine. Zomrel však pomerne mladý, ako 50-ročný, roku 1903. Mladý Seton-Watson zrejme po ňom zdedil manažérske schopnosti a zručnosti, ktoré uplatnil pri nadväzovaní rôznych kontaktov. Jeho matka, Alžbeta Lintsayová Setonová, po ktorej má druhú časť svojho priezviska, pochádzala zo starobylého škótskeho šľachtického rodu. Jeho korene siahajú do stredoveku, keď sa významne zaslúžil o rozvoj škótskeho kráľovstva od konca 13. do začiatku 17. storočia. V roku 1603 totižto došlo k vytvoreniu personálnej únie Anglicka a Škótska, keď sa škótsky kráľ James IV. stal kráľom Anglicka a zároveň aj Írska. Ešte počas štúdií Setonovi-Watsonovi roku 1899 zomrela matka ako 49-ročná. Po jej otcovi, známom spisovateľovi historických diel a tiež advokátovi, zdedil gény k písaniu histórie. Viac-menej táto skutočnosť ho zaiste motivovala vydať sa na dráhu historika. Keby sa nebol uberal týmto profesijným smerom, mali by Slováci vôbec nejakého iného obrancu na Britských ostrovoch?

Študijné roky: Stredné vzdelanie nadobudol v starobylom kolégiu v meste Winchester. College Winchester patrila medzi najznámejšie anglické stredoškolské vzdelávacie ústavy a jeho absolventi patrili medzi najžiadanejších. Spomínané mesto sa nachádza v južnom Anglicku a v stredoveku bolo určitý čas dôležitým strediskom anglického kráľovstva. Vyznačovalo sa typickým rázom stredovekého mesta, ktorý si zachovalo do dnešných čias. Okrem charakteristických mestských stavieb sa tu nachádza cenná gotická katedrálka stavba. Patrí medzi najvýznamnejšie gotické historické pamiatky svojho druhu v celom Anglicku. Po ukončení stredoškolského štúdia začal mladý Seton-Watson roku 1898 študovať na New College na univerzite v Oxforde ako hlavný predmet históriu. Po štyroch rokoch štúdia získal roku 1902 titul bakalár. V roku ukončenia štúdií vydal prvú odbornú prácu *Maximilian I. Holy Roman Emperor*, ktorá pojednáva o nemeckom cisárovi Svätej ríše rímskej. Je to v podstate historická 136-stranová esej. Seton-Watson bol spočiatku veľký germanofil a obdivovateľ Nemecka, preto jeho prvá historická práca čerpalá námety práve z tejto oblasti. Aj z toho dôvodu študoval roku 1903 jeden semester históriu na univerzite v Berlíne. Na otcovo naliehanie absolvoval v tom istom roku jeden semester práva na univerzite v hlavnom meste Škótska, Edinburhu. Možno sa domnievať, že otec chcel mať z neho právnik. Robert Wiliam sa neuspokojil s týmto štúdiom a zrejme aj v dôsledku otcovej smrti sa roku 1904 opäť vydal za hranice na študijný pobyt histórie, tentoraz na svetoznámou Sorbonnскую univerzitu v Paríži. Ako 24-ročný je teda sirota, pričom zdedil značný kapitál, čo mu pomohlo k jeho ďalšej profesijnej kariére. Malo to pre neho veľký význam, keďže sa s tým spájala aj nezávislosť tak po materiálnej, ako aj názorovej stránke. Ako mladého

človeka so zmyslom pre objavovanie niečoho nového, a s tým spojenou záľubou v cestovaní, ho nič neviazalo, aby sa zdržoval len vo svojej krajine, a tak sa po určitom čase opäť vydal na štúdium do zahraničia. V tomto prípade to bola Univerzita vo Viedni, kde bol poslucháčom katedry histórie od novembra 1905 do mája 1906.

Kariérne obdobie: Rok 1907 je významný z hľadiska nástupu jeho publikačnej činnosti. Vyšla mu prvá významnejšia odborná publikácia *Future of Austria-Hungary* (Budúcnosť Rakúsko-Uhorska). Ide o viac-menej širšiu politologickú úvahu, v ktorej zhrnul výsledky svojho študijného pobytu v Uhorsku a vyjadril o perspektívach habsburskej monarchie. Roku 1908 vydal v londýnskom nakladateľstve Archibald Constable & CO. LTD ďalšiu publikáciu pod názvom *Racial problems in Hungary* (Národnostná otázka v Uhorsku). Je veľmi významná jednak z hľadiska obsahového a jednak z pohľadu slovenského problému. Kniha našla pozitívny ohlas vo Veľkej Británii a jej autor celkom oprávnené začal získavať povest' experta na strednú Európu. S touto prácou obhájil roku 1910 doktorát na Oxfordskej univerzite a v roku 1910 vyšla v českom preklade pod názvom *Národnostní otázka v Uhrách*. Na Slovensku sme sa dočkali jej vydania pod autorovým druhým menom Scotus Viator až v roku 1995 zásluhou Stálej konferencie slovenskej inteligencie Slovakia plus.

Postupne mu vyšli aj ďalšie publikácie:

1911 – *Corruption and Reform in Hungary: A Study of Electoral Practice* (Korupcia a reforma v Uhorsku: Štúdiá o volebných praktikách)

1911 – *The Southern Slav Question* (Juhoslovanská otázka)

1916 – *German, Slav and Magyar* (Nemec, Slovan, Maďar)

1917 – *The Rise of Nationality in the Balkans* (Vznik národností na Balkáne)

1919 – *Europe in the Melting-Pot* (Európa v taviacom kotle)

1924 – *The New Slovakia* (Nové Slovensko)

1926 – *Sarajevo: A Study In The Origin Of The Great War* (Sarajevo: Štúdiá o začiatku Veľkej vojny)

1931 – *Slovakia then and now, political survey* (Slovensko kedysi a dnes, politický prehľad)

1932 – *The Roll of Bosnia in international Politics 1875 – 1919* (Úloha Bosny v medzinárodnej politike)

1934 – *A History of The Roumanians* (Dejiny Rumunov)

1935 – *Disraeli, Gladstone and the Eastern Question* (Disraeli, Gladstone a východná otázka)

1937 – *Britain in Europe (1789 – 1914): A Survey Of Foreign Policy* (Británia v Európe 1789 – 1914: Prehľad zahraničnej politiky)

1938 – *Britain and The Dictators: A Survey Of Post-War British Policy* (Británia a diktátori: Prehľad povojnovej britskej politiky)

1939 – *From Munich to Danzig* (Od Mníchova po Gdansk)

1943 – *Masaryk in England* (Masaryk v Anglicku)

1943 – *A History of The Czechs and Slovaks* (Dejiny Čechov a Slovákov)

Robert Wiliam Seton Watson začína roku 1907 svoju kariéru novinárskeho publicistu a politológa uverejňovaním článkov o pomeroch v Uhorsku a o tragédii v Černej v britských novinách *The Times* a *Spectator*. Neskôr veľa publikoval v *Scottish Review* a v iných periodikách. Od roku 1916 začal v Londýne v spolupráci s Masarykom vydávať historicko-politologický týždenník *The New Europe*, ktorý vychádzal do roku 1920. Jeho články môžeme nájsť aj v slovenských

periodikách. Do celkovej charakteristiky Setonovej-Watsonovej životnej činnosti treba zahrnúť taktiež pedagogické pôsobenie ako hlavného zdroja jeho finančných príjmov. Prednášal históriu a slovanské štúdie na King College v Londýne, kde spoluzakladal Školu slovanských štúdií, ktorá je dnes pod názvom Škola slovanských a východoeurópskych štúdií (School of Slavonic and East European Studies) súčasťou University College London. Neskôr obhájil pedagogický post docenta, ako aj univerzitnú docentúru. Od roku 1945 prednášal na univerzite v Oxforde československé dejiny a získal profesúru. V rokoch 1946 – 1949 bol prezidentom Royal Historical Society (Kráľovskej historickej spoločnosti).

Súkromný život. Roku 1911 sa oženil s May Stackovou, vyštudovanou hudobníčkou, ktorá mala írsky pôvod. Ich manželstvo bolo šťastné, bezproblémové. Postupne sa im narodili tri deti – synovia Hugh (1916) a Christopher (1918) a dcéra Mary (1923). Synovia pokračovali v otcových šľapajach, vyštudovali históriu, publikovali a prednášali na univerzite, dcéra Mary pracovala v BBC v jednej zo spravodajských redakcií. Od roku 1949 žil ako penzista na škótskom ostrove Skye. Tu aj 25. júla 1951 ako 72-ročný zomrel, čo, žiaľ, neoznámili nijaké slovenské noviny.

R. W. Seton-Watson a slovenská otázka v Uhorsku

Seton-Watson bol vedúcou autoritou na dunajskú oblasť v anglicky hovoriacom svete 20. storočia a tomto smere prvý a najvýznamnejší publicista západnej Európy. Predmetom jeho záujmu bola predovšetkým stredná Európa s dôrazom na pomery v habsburskej monarchii. Tunajšie existujúce spoločensko-politické problémy sa snažil priblížiť britskej spoločnosti a zároveň predkladal návrhy na ich riešenie. Svojimi postojmi, vyjadrenými písomnou formou a uverejňovanými najskôr v tlačených periodikách a potom aj formou publikácií, vplýval na vedomie nielen verejnosti, ale aj politických špičiek na Britských ostrovoch. Treba pripomenúť, že vnútorné pomery rakúskeho impéria boli pre nich *terra incognita*. Aj zásluhou Setona-Watsona sa podarilo prelomiť psychologické bariéry nezájmu popredných aktérov verejnej mienky. Významnú pioniersku úlohu tu zohrali jeho články, reportáže a analýzy v novinách *The Times*, *Spectator*, *Morning Post*, *Daily News*, *Scottish Review* a iných.

Už počas štúdií prejavil záujem o spoločensko-politický vývoj vo svete a predovšetkým o problematiku strednej Európy. Ako sme už uviedli, spočiatku bol germanofil. Prečo obrátil pozornosť do tohto kúta Európy? Možno sa domnievať, že za tým je otázka národnej identity Škótov ako potomkov starogermánskych Keltov. Zrejme tu hľadal nejaké východisko oslobodenia sa spod nadvlády Angličanov, ktorí si ich podmanili, zbavili vlastného jazyka a vnútili im angličtinu. Vo vtedajšom narastajúcom konflikte medzi Veľkou Britániou a Nemeckom videl nebezpečenstvo pre mier v Európe. Postupne však zmenil názor, pangermanizmus začal pokladať za nebezpečné hnutie a podľa neho „*habsburská monarchia je dôležitým prvkom pri vyvažovaní sily a jej zmiznutie by spôsobilo európsku krízu. Pokiaľ bude existovať, možno bez obáv hľadiet na nemeckú expanziu k Eufratu.*” Rovnako aj z jeho pohľadu obe západné veľmoci Veľká Británia a Francúzsko „*majú samozrejmy záujem o zachovanie Rakúsko-Uhorska ako veľkej mocnosti.*” No zároveň upozorňuje na to, že nie dostatočný, „*lebo v ňom absentuje ich snaha napomôcť riešiť vnútorné problémy dualistickej monarchie. Je diktovaný len so zreteľom na jej úlohu vyvažovateľa moci...*” A to nás upozorňuje na to, že je ohrozovaná práve „*už samotným dvojštátnym útvaram, alebo nakoniec oddelením dvoch sesterských štátov*”. Je to veľmi zaujímavý postoj, ktorý vyjadruje zmysel pre možnú realitu do budúcnosti. Situáciu však vidí v širších súvislos-

tiach; v tomto prípade to znamená hrozbu germanizmu pre Európu a s tým spojený prípadný vojenský konflikt. Je teda za ďalšie zotrvanie Rakúsko-Uhorska, a preto by mali za to niešť zodpovednosť i dve uvedené mocnosti, ktoré „*musia vyvinúť všetko úsilie, aby zachovali dualistickú monarchiu (lenže vnútorne upravenú) ako politickú a ekonomickú jednotku v súčasnom svete*”. Rakúska monarchia sa môže stať efektívnou bariérou proti germánskej rozpínavosti. Musí však dôjsť k vnútornému posilneniu štátu, teda k stabilnému rakúsko-maďarskému duálnemu zväzku. Je presvedčený, že sa to môže uskutočniť vtedy, ak Maďari dostanú viac nezávislosti. Z toho dôvodu podporoval nároky maďarských vládncích kruhov voči Viedni. V ich konštitučnom spore (1905) s cisárom stal na strane uhorského (de facto maďarského) parlamentu. Úlohu tu nesporne zohral i rodinný moment. Pokračoval v duchu tradície zomrelého otca, ktorý prejavoval sympatie k maďarskému národu, keďže dokáže bojovať za svoju slobodu aj so zbraňou v ruke, a dokonca sa začal učiť i po maďarsky. Zrejme i tu treba v pozadí hľadať otázku národnej slobody Škóťov, ktorí by si zrejme mali vziať vzor od Maďarov. V Setonovom-Watsonovom prípade však takáto skutočnosť neprípada do úvahy, pretože nebol extrémny škótsky nacionalista. Bol už ovplyvnený anglickou výchovou, vzdelaním a prostredím, v ktorom vyrastal, a teda mal zmysel pre politickú realitu. Po uskutočnení takmer trojmesačnej študijnej cesty v letných mesiacoch 1906 po Uhorsku, či viac-menej dnešnom Maďarsku, počas ktorej sa stretol s poprednými maďarskými politikmi a osobnosťami, v podstate zotrval vo svojom názore o Maďaroch ako o národe, ktorého hlavnými črtami sú slobodomyselnosť, hrdinskosť, tolerancia, ako aj o liberálnom charaktere uhorského politického zriadenia. Na druhej strane však videl závažný problém budúcnosti Uhorska, ktorá „*stojí na otázke všeobecného volebného práva*”. Navyše spoločenská situácia sa v lete skomplikovala, keď maďarská koalícia prehrala bitku s korunou. Kossuth a Aponyi sa už nepokúšali o revíziu vyrovnania z roku 1867. Napriek tejto skutočnosti tvrdil, že existencia habsburskej monarchie je naďalej opodstatnená a nie opačne, tak ako sa to šírilo v mnohých európskych krajinách vrátane Anglicka. Jednoznačne sa vyjadril za ďalšie zotrvanie Rakúsko-Uhorska a rôzne poplašné správy o jej rozpade po smrti terajšieho panovníka majú podľa neho ahistorické chápanie, vychádzajú z „*neznalosti alebo zaznávania dejín*“. To napokon vyjadril v širšej úvahe, ktorá vyšla v už uvedenej knižnej podobe *Budúcnosť Rakúsko-Uhorska*. Tento štát považoval za rozhodujúcu mocenskú oporu v strednej Európe proti Nemecku, za „*os európskej politiky*”, bez ktorej by došlo k narušeniu mocenskej rovnováhy. A preto kládol dôraz na jeho stabilitu, ktorú podľa neho môže vyriešiť usporiadanie vnútorných pomerov, predovšetkým národnostných, a zavedením všeobecného volebného práva, čo neskôr viackrát zdôraznil. Tu už vidíme nový prvok Setonovho-Watsonovho postoja. K predošlej požiadavke všeobecného volebného práva pridáva i prvok národnostnej slobody v samotnom Uhorsku. Je len logické, že vydanie knihy v nemeckom jazyku vo Viedni vyvolalo negatívny ohlas v Pešti. Trvalo určitý čas, kým nadobudol vlastné skúsenosti, než v tomto smere celkom zmenil názor. Nakoniec to sám vyjadril veľmi výstižne vo svojom príspevku zo 16. mája 1908 v *Spectatore*: „*Odišiel som do Uhorska ako zaniatený košutista a dlho som hľadel na Nemaďarov nie s obyčajnou nedôverou, ale s odporom. Môj súčasný pohľad som dosiahol pomaly a veľmi neochotne.*”

Dosť vážnym momentom v nazeraní na slovenskú otázku sa stalo jeho zoznámenie sa s mladým Slovákom, čerstvým absolventom Filozofickej fakulty Viedenskej univerzity, Antonom Štefánkom, a to zásluhou rakúskeho socialistu a teoretika K. Rennera, znalca národnostných problémov v Rakúsku (verejnosti bol známy pod spisovateľským menom Rudolf Springer a v tom čase končil svoju slávnu knihu o základoch rakúsko-uhorskej monarchie). Jeho názory o národnostných pomeroch v tejto ríši nemali dôveru Setona-Watsona, lebo nekorešpondovali s jeho

promadžarskými sympatiami. Stretnutie všetkých troch sa uskutočnilo vo viedenskej knižnici Ríšskej rady vo Viedni po návrate Seton-Watsona z cesty po Uhorsku. „*Nezabudnem nikdy,*“ pripomína A. Štefánek, „*ten okamih, keď mi dr. Renner predstavil Seton-Watsona slovami: „Taktiež tento pán je presvedčený o maďarskej slobodomýlnosti; ráčte mu vysvetliť, aká je táto maďarská sloboda na Slovensku.“*“ Seton-Watson na stretnutie s prvým Slovákom vôbec a na svoje prvé názory na Maďarov s dlhším časovým odstupom spomína takto: „*Počas mojej prvej návštevy Uhorska bolo pre mňa každé slovo, ktoré vypustil stúpenec Kossutha, sväté a pravda len veľmi pomaly prenikala pancierom podozrenia, ktorý som si nasadil pri každom stretnutí s príslušníkom nemaďarského národa. Dnes si s úsmevom spomínam na svoje pocity silného odporu a nedôverčivosti, s ktorými som prvýkrát počúval slovenského národovca. Spomínam to len preto, aby som ukázal, že pri mojej prvej návšteve Uhorska som bol pevným stúpencom Maďarov a len vďaka ich neustálemu používaniu výhovoriek a klamstiev sa moja viera v ich spravodlivosť otriasla.*“ Aj táto skutočnosť svedčí o jeho povahovej črte ako človeka tolerantného, ktorý vedel byť empatický a na základe získaných faktov a skúsenosti dokázal upraviť, resp. úplne zmeniť svoj pôvodný názor, vedel sa poučiť z chýb iných, ako aj svojich. Štefánek, ktorý vtedy viedol skalické *Ludové noviny*, sa niekoľko dní pred ich zoznámením stretával so Setonom-Watsonom v tej istej študovni: „*Seton-Watson robil dojem skromného, tichého pána. Sedel pri knihách po celé hodiny, neobzrúc sa nikam. Hovoril potichúčky, pomaly, obozretne a nadmieru distingvovane. Mladého šuhaja som si veľmi nevsímal. Nebolo ani mnoho času a príležitosti k tomu, lebo v Rakúsku sa vtedy odohrávali veľmi vážne veci.*“ Zo Štefánkovo rozprávania sa dozvedáme, ako sa to ďalej vyvíjalo po zoznámení: „*Oboznámil som sa so Setonom a sedával s ním už nie potichúčky, cudzo, ale presvedčujúc a poučujúc ho o našich pomeroch. A mladý Angličan s okuliarmi a fúzami pristrihnutými po slovensky (Angličania vravia, že je to anglicky, počúval. Celé hodiny nepovedal slova. A keď som udychčaný, ustatý od samého hovoru a dakedy i rozčúlený jeho ľadovou chladnosťou v hovore zastal, krútil hlavou a slabým hlasom mi odvetil: To je nemožné, tomu neverím.*“ Štefánek svojho nového britského známeho postupne zasvätil do nepriaznivého spoločenského postavenia Slovákov s ich zlou situáciou v otázke národnostných práv. Keďže Seton-Watson bol podobný typ ako neveriaci Tomáš z Biblie, chcel sa sám presvedčiť na vlastné oči o realite, a tak roku 1907 opäť prišiel do Viedne s úmyslom navštíviť Slovensko. Svedčí to o jeho dôkladnosti a precíznosti, teda niečomu uveriť znamená, že je potrebné si to overiť a preveriť, či daný jav zodpovedá interpretovanej téze. Zároveň to svedčí o jeho určitej zvedavosti, zanietenosti pre hľadanie pravdy a schopnosti zapáliť sa pre novú vec a byť altruistom. Svoj slovenský študijný pobyt absolvoval v máji a júni 1907. Na slovenské územie prišiel z Viedne cez Moravu a ako prvé navštívil mesto Skalicu. Potom nasledovala Bratislava, Pezínok, Modra, Nové Mesto nad Váhom a ďalšie mestá v považskom regióne, ako Trenčín, Žilina, Ružomberok a Liptovský Sv. Mikuláš. Je len logické, že nemohol obísť ani najstaršie slovenské politické centrum Turčiansky Sv. Martin a najväčšie mesto na východnom Slovensku Košice. Zoznánil sa s viacerými významnými predstaviteľmi a osobnosťami Slovákov, ako boli napr. Pavol Blaho, František Houdek, Pavol Országh Hviezdoslav, Ľudovít Okánik, Ivan Markovič, Vavro Šrobár, Svetozár Hurban Vajanský a iní. Z ich rozprávania sa dozvedal o potláčaní národných práv Slovákov i iných nemaďarských národov Uhorska a vôbec o maďarizácii. Je známe, že maďarizácia nabrala intenzívny kurz v roku 1875 nástupom liberálnej vlády Kálmána Tiszu, ktorému šlo jednoznačne o transformáciu mnohonárodnostného Uhorska do jedného maďarského národa. Túto skutočnosť vôbec netajil a verejne sa k nej priznával, keď v uvedenom roku v uhorskom parlamente otvorene povedal: „*Môže byť len jeden životaschopný národ v medziach*

hraníc Uhorska: politický národ Maďarov. Uhorsko sa nemôže stáť východným Švajčiarskom, pretože by prestalo existovať.” V tejto súvislosti je známy i jeho výrok: „Nijaký slovenský národ neexistuje”, ktorým odpovedal na interpeláciu srbského poslanca Dr. Polita. Ten ho žiadal, aby sa finančne prostriedky samotným Tiszom zrušenej Matice slovenskej vrátili pôvodným darcom, teda slovenskému národu. Seton-Watson to neskôr komentoval takto: „Zrušenie škôl a Matice zasiahlo Slovákov ako blesk. Naozaj nezveličujem, keď poviem, že ich to na jednu generáciu politicky sterilizovalo.” K takémuto názoru však nedošiel ľahko. Musel absolvovať spomínanú cestu Slovenskom, až potom začal meniť svoje názory o liberálnosti a slobodomyselnosti maďarských vládnucich kruhov a pritom nadobúdal ďalšie skúsenosti. Jedna z nich – a najväčšia – bola krvavá masakra v Černovej, ktorá urýchlila jeho meniace sa presvedčenie. To ho viac-menej motivovalo k tomu, aby s touto masakrou verejne v novinách oboznámil širokú britskú verejnosť a na jej pozadí aj s neutušeným postavením Slovákov. A tak *The Times* uverejnili o tom dňa 30. októbra 1907 jeho správu a následne 2. novembra takisto periodikum *The Spectator*, kde vyšli aj podrobnejšie informácie. Treba však pripomenúť, že Seton-Watson čerpal pre ne podklady z listu, ktorý mu zaslal Anton Štefánek. Prvý článok v *The Times* mal mimoriadne veľký význam, keďže bol zverejnený v najznámejšom, najstaršom a najrozšírenejšom denníku Veľkej Británie, čím sa s danou udalosťou zoznámil veľký počet čitateľov. To sa nedá povedať o druhých menovaných novinách, ale ani tu nemožno podceňovať ich význam pre informovanosť časti britskej verejnosti o Černovej a vôbec o pomeroch v Uhorsku. Navyše sú dôležité pre Setonovu-Watsonovu kariéru, pretože v nich už v júni 1907 – dokonca ako ich oficiálny korešpondent – uverejnil dva listy, kde označil maďarskú politiku za „spiatočnickú”, čím vyvolal podráždenú reakciu u maďarského poslanca grófa Mórica Esterházyho. K podobnej výmene názorov medzi nimi došlo po zverejnení Setonovho-Watsonovho článku o černovskej udalosti v *Spectatore*, kde ju kvalifikoval ako typický príklad utlačania Slovákov. Esterházy naň reagoval 9. novembra 1907 v tých istých novinách a snažil sa oponovať faktami. Napríklad v súvislosti s Hlinkom tvrdí, že bol „prepustený biskupom po diecéznom prešetrení za priestupok proti cirkevnému právu. Dal viaceru úplatkov vo farských voľbách. Po suspendovaní bol prenasledovaný pre nacionalistickú agitáciu, keď bolo dokázané, že verejne agitoval proti svojej cirkvi.” Maďarský poslanec sa taktiež dotkol i Setonovho-Watsonovho upozornenia o zrušení Matice slovenskej, pričom sa odvoláva, že „sa to stalo za života politika a štátnika Deáka (predstaviteľ počiatočného štádia uhorského liberalizmu – pozn. autora). Vyšetovanie, ktoré nariadil minister vnútra a bolo vedené porúčkou J. Justhom, zistilo, že Matica zamaskovane v literárnych článkoch robila politickú agitáciu, a tak vnášala do mysle Slovákov najostrejšiu nenávisť proti Maďarom.” Už aj tento názor jedného z poslancov uhorského parlamentu naznačuje, ako ponímali ostatní vysokí predstavitelia Uhorsko – iba ako štát Maďarov. Akúkoľvek obranu národných práv Slovákov chápali ako protimaďarský útok a rovnako vnímali aj Setonove-Watsonove vyjadrenia. V takom svetle videli i jeho článok o Černovej v prestížnych novinách *The Times* s názvom *Smrteľná vzbura v Uhorsku*, pod ktorým je uvedené: Od nášho spravodajcu, Viedeň, 28. október. Autor začína správu týmito vetami: „Smutnú udalosť nám hlásia z Uhorska. V Černovej, predmestí slovenského mesta Ružomberok zastrelili včera uhorskí žandári 11 slovenských roľníkov a 16 ťažko zranili, z ktorých už 5 zomrelo, keďže kládli odpor pokusu násilím vysvätiť nový kostol proti vôli obyvateľov. Okolnosti tejto bolestivej udalosti, ktorá je azda až strašná, ešte viac zhoršia budúce vzťahy medzi maďarskými autoritami a nemaďarskými národnosťami Uhorska...” Potom opisuje príčinu, prečo k tomuto došlo. Je len samozrejme, že tu spomína Hlinku, a to dokonca desaťkrát. Ten sa vôbec stáva zásluhou tohto článku prvým slovenským politikom, o ktorom sa dozvedá

západná Európa, a to aj z článkov nórskeho publicistu Björstjerne Björnsona. Incident chápal ako výsledok brutálnej politickej perzekúcie slovenského národa zo strany časti maďarských mocenských autorít, ktoré so Slovákami zaobchádzajú ako s politickými otrokmi. Dalo sa celkom očakávať, že maďarská vláda proti nemu rozvinie v zahraničí očierňujúcu rozsiahlu kampaň, čo sa aj stalo. Je len samozrejmé, že jeho názory označila za nepravdivé a cieľom hanobiť uhorský štát.

Černovou sa Seton Watson zaoberal i po nasledujúcom procese s aktérmi udalostí. Vecne a rozsiahlo reagoval v máji 1908 v novinách *The Spectator* na pamflet Dr. Yollanda s podtitulom *Odpoved' Setonovi-Watsonovi*, zverejnený na jeseň 1907 v Budapešti. Dôrazne oponoval a vyvracal Yollandove jednotlivé tvrdenia a postoje, ktoré neboli objektívne a mali evidentne promaďarský charakter. Zároveň mu vyčítal, že černovskú masakru podáva ako izolovaný incident bez širších súvislostí, že je to ojedinelý jav a nie vyvrcholenie doterajšieho procesu pomadžarovania a národnostného utláčania. Vymenoval pritom niekoľko ďalších konkrétnych príkladov prenasledovania Slovákov v otázke používania ich materinskej reč. Poukázal na skutočnosť, že aj niektoré maďarské noviny v súvislosti s Černovou priznali týranie Slovákov Maďarmi. S cieľom podložiť a obhájiť si svoje tvrdenia Seton-Watson pamfletistu upozornil na články v mnohých európskych periodikách o zlom stave uhorských národností, napr. od nórskeho publicistu a básnika B. Björnsona. Keď maďarská vláda takisto na neho zaútočila, postavil sa na jeho stranu. Tento obranca z Nórska mal zmysel a pochopenie pre malé utláčané národy už aj preto, že bol príslušníkom malého národa, ktorý tiež vo svojich dejinách pocítil nadvládu iných krajín, konkrétne Dánska a Švédska. Články o zlom stave národnostnej problematiky v Uhorsku uverejňoval už od roku 1904 napr. v parížskom *Le Courrier Européen*, berlínskom *Berliner Tage Blat*, dánskej *Politiken*, švédskom *Afton Bladed* a nórskom *Aften Posten*. Jeho zásluhou sa európska verejnosť dozvedala o zlom postavení nemaďarských národov, medzi nimi aj Slovákov, v Uhorsku. Po udalostiach v Černovej, ktoré potvrdili pravdivosť jeho tvrdení, zaslal príspevky aj do iných periodík, ako viedenský *Volksblatt*, nemecký *Frankfurter Zeitung*, *Deutsche Zeitung*, maďarský *Az Ujság* a iné. Podnietil v nich živú diskusiu, v ktorej autori dali za pravdu jeho predchádzajúcim výrokom.

R. W. Seton-Watson sa postupne, pomaly stával sympatizantom Slovákov a nakoniec ich priateľom. Tento svoj postoj jednoznačne sa prejavil v uvedenej nihe *Racial Problems in Hungary*. Bola výsledkom jeho výskumu, ktorému sa venoval v knižnici Ríšskej rady a ktorý ukončil po opätovnom návrate do Viedne začiatkom roka 1908. V predslove knihy sa akoby sponedá zo skresleného pohľadu na otázku o stave habsburskej monarchie a výstižne to charakterizuje slovami: „*K problematike som začal pristupovať s tradičnými predstavami Brita-obdivovateľa Ľudovíta Kossutha – a postupne, hoci sprvu zdráhavo, som zmenil názor na takmer každý problém rakúsko-uhorskej politiky. Autor, ktorý spochybňuje vlastné dlhodobo vžitú predstavy o uhorskej slobode a tolerancii, sa musí pripraviť na obvinenia z predsudkov a predpojatosti.*“ Druhým dôležitým momentom v jeho predslove je, že v ňom sústreďuje pozornosť na Slovákov a v podstate akosi anticipuje, že publikácia bude predovšetkým o nich: „*Táto kniha sa neustále hovorí detailne o všetkých národoch v Uhorsku. Skutočne presná správa o Rumunoch, Chorvátoch a Srboch v Uhorsku a Chorvátsku by si vyžiadala ďalšie osemnásťmesačné zdržanie a čas sa mi vidí už beztak dosť zrelý na to, aby sa naša verejnosť dozvedela o nepravostiach spôsobených nemaďarským národom v Uhorsku a o samotnom alarmujúcom stave, v ktorom sa uhorský štát nachádza zásluhou maďarského šovinizmu. Preto som svoju pozornosť sústredil na Slovákov, ktorých možno považovať za typický príklad situácie nemaďarských národov v Uhorsku a ktorí najviac potrebujú pomoc a podporu.*“ Už v prvých dvoch kapitolách, kde sa zaoberá

najstaršími dejinami Slovanov, potom reformáciou a protireformáciou, sa sústreďuje na územie Slovenska a koncipuje to v širších stredoeurópskych súvislostiach. V kapitole o maďarizácii je určitý náznak podať tento proces z hľadiska celouhorskeho, pokiaľ ide o s tým súvisiace zákony. No jej praktickú realizáciu so všetkými dôsledkami sleduje výhradne na slovenskom území. Je len prirodzené, že sa nemohol vyhnúť rozboru Štúrovho životného diela za slovenskú identitu a jeho postojov proti začínajúcej maďarizácii. Okrem iného sa o tom dočítame: „V roku 1837 (profesor Juraj Palkovič – pozn. autora) za asistenta prijal Ľudovíta Štúra, jedného zo svojich študentov, výnimočného muža, ktorého osud predurčil na to, aby rozhodujúcim spôsobom ovplyvnil budúcnosť svojho národa.“ Ďalšie kapitoly, v ktorých sa venuje obdobiu revolučných rokov 1848-49 a po ňom nasledujúcemu provizóriu do roku 1867, rakúsko-maďarskému vyrovnaniu či vplyvu školských zákonov na vzdelanosť jednotlivých národností, sú z hľadiska celouhorskeho záberu vyvážené. Ale už v kapitole o volebných nešvároch a volebnej reforme prevažuje slovenský rozmer, ktorému dáva viac priestoru ako uhorskému. Voľby vo Vrbovom roku 1906 patrili medzi tie slovenské miesta, kde sa najvypuklejšie prejavila štátna policajná mašinéria a je len namieste, že sa o nich vyjadruje i Seton-Watson: „Povolali vyše 1 200 vojakov a 100 žandárov,“ píše, „ktorí mali zabezpečiť poriadok a po Hodžovej sťažnosti ministrom vnútra vyšiel pokyn, aby boli voľby „čisté“. Troch slovenských poslancov (Jehličku, Jurigu a Skyčáka) napriek imunite žandári násilím vyhnali. Väčšinu slovenských voličov zhromaždili mimo dediny a v hustom daždi ich až do zotmenia nechali čakať obklúčených silnými vojenskými jednotkami na otvorenom poli. Nepustili k nim ich vlastných vodcov a boli na milosť a nemilosť vystavení maďarskému agitátorovi, ktorý zlákal 150 roľníkov pred falošný volebný výbor, kde odovzdali svoje hlasy, lebo neprišli na to že to bol podvod.“ Podobný pomer v prospech slovenskej problematiky je v dvoch kapitolách, kde Seton-Watson zameral pozornosť na súdnicstvo, politické procesy a ich dôsledky. Je len logické, že v samostatnej podkapitole sa venuje procesu po tragédii v Černovej ako aj samotnému masakru. Na margo procesu s Hlinkom, ktorého boj proti maďarizácii v práci detailne opisuje, poznamenáva: „Kňaza Hlinku prenasledovali nielen civilné úrady, ale podobne s ním zaobchádzal aj spišský biskup, ktorý je poddajným nástrojom maďarskej vlády... Hlavnou príčinou tejto nespravodlivej a násilníckej politiky bola snaha zbaviť Slovákov jedného z najschopnejších vodcov a takto podľa možnosti rozdrviť všetok odpor proti maďarizácii.“ Materiály pre túto tému dostal aj od kňaza A. Kolíška, ktorý mu v liste zo 16. júna 1908 oznamuje: „Dovoľujem si Vám dnes poslať rôzne podklady ku kapitole Černová – Hlinka.“ Okrem iného sa mu zdôveruje aj so správou, ktorú sa dozvedel od duchovných hodnostárov, že „Hlinkov prípad bude v najbližšom čase konečne v príslušnej rímskej kúrii prerokovaný a preto musím skompletizovať jeden materiál a urýchlene ho tam expedovať.“ Pravdepodobne išlo o mnohopočetné podpisové hácky z petície, ktorú na Hlinkovu podporu organizoval medzi moravskými a českými veriacimi. Treba upozorniť na významnú skutočnosť, že na prvú stranu tejto knihy dal Seton-Watson podobizeň Andreja Hlinku, ktorého považoval za najvýznamnejšieho a najväčšieho bojovníka slovenského národa. Je to zaujímavý jav preto, že Hlinka nebol politik európskeho formátu a zásluhou Setona-Watsona sa tak ako prvý slovenský politik dostáva do povedomia verejnosti západnej Európy. Posledná kapitola publikácie, v závere obohatená 29 prílohami, je pomerne uceleným pohľadom na súhrn národnostnej otázky v celouhorskom kontexte. Honorár z českého vydania knihy daroval autor slovenským študentom protestantskej teológie na ich študijný pobyt na univerzite v Edinburhu. Boli to Fedor Ruppeldt, Vladimír Roy, Martin Rázus, Ľudovít Šenšel, Ján Halaša a Jozef Koreň. Študovali tam po etapách v rozpätí rokov 1910 – 1912.

Záujem Setona-Watsona o spoločensko-politické pomery na Slovensku nabral na intenzite v júni roku 1910, keď sa konali voľby do uhorského snemu. Na Slovensko prišiel spolu s A. Kolískom v prvý deň mesiaca, aby bol priamym pozorovateľom uhorských volebných praktík. Presvedčil sa o verejnom zastrašovaní, ktoré bolo zámerne riadené tak, aby sa nepodarilo zvíťaziť zástupcovi slovenskej opozície kňazovi Ľudovítovi Okánikovi, ale vládnemu kandidátovi, čo sa napokon aj stalo. Seton-Watson sa zúčastnil aj na predvolebnom zhromaždení Dr. Pavla Blahu v Skalici s cieľom podporiť jeho kandidatúru. Blahovi sa nakoniec predsa podarilo zvíťaziť a stal sa opäť poslancom parlamentu v Budapešti. Seton-Watson sa stal účastníkom priebehu volieb v desiatich nemaďarských volebných obvodoch vrátane troch slovenských. Svoje pozorovania a skúsenosti premietol do publikácie s názvom *Corruption and Reform in Hungary. A Study of Electoral Practice*, ktorú vydal v roku 1911 v Londýne. Analyzoval v nej priebeh volebnej kampane, ktorá sa všeobecne vyznačovala zastrašovacími, korupčnými a podvodnými metódami. Podklady ku knihe čerpal nielen z vlastných skúsenosti, ale aj z rozhovorov s očitými svedkami, z ich vyhlásení, oficiálnych a úradných dokumentačných materiálov a tlačových správ. Je len logické, že publikácia vyvolala nepriaznivé a kritické ohlasy v maďarskej tlači. Výnimkou bol postoj Oszkára Jaszihó, známeho neúprosného kritika maďarizácie, ktorý mu k vydaniu publikácie zagratuloval priateľským listom zo 17. októbra 1911 a pozitívne ju zrecenzoval vo svojom odbornom časopise *Huszadik Század*. Podľa oboch bolo zavedenie všeobecného volebného práva v uhorskej časti monarchie jedným z prioritných požiadaviek, ktoré bolo treba uviesť do života v záujme prekonania spoločenskej krízy. Seton-Watson sa v tejto súvislosti jednoznačne vyjadril: „...otázka volebnej reformy zatienňuje všetky ostatné: a všetky strany sa zhodnú v tom, že na spôsobe jej riešenia stojí budúcnosť krajiny a azda i rakúsko-uhorskej monarchie ako celku.“ Napokon toto základné demokratické právo v rakúskej časti ríše bolo uvedené do praxe už roku 1907, no v Uhorsku k tomu nedošlo do konca prvej svetovej vojny, teda do rozpadu súšťačia. Na Slovensku v tom období mali vo svojom programe zavedenie tohto práva všetky tri politické prúdy slovenskej politiky – ľudový, národnársky i sociálnodemokratický. Otázka všeobecného volebného práva sa vyriešila na slovenskom území až v novovytvorenej Československej republike.

Seton-Watson prichádzal na Slovensko i v období ČSR, pomáhal radami, publikovaním o vnútorných pomeroch i praktickými krokmi. Slováci mu na znak úcty a vďaky za pomoc odhalili roku 1937 v Ružomberku na budove mestskej radnice pri príležitosti 30. výročia jeho prvého príchodu na Slovensko pamätnú bustu. Na jej slávnostnom odhalení sa spolu s ním zúčastnila aj jeho manželka. Dostalo sa im vtedy vreľého a srdečného privítania na viacerých miestach Slovenska.

K otázke vzťahu Setona-Watsona k slovenskej kultúre

Seton-Watson mal blízky vzťah k slovenskej kultúre ako neoddeliteľnej súčasť celkovej duchovnej nadstavby národa. Stal sa aj priateľom slovenského umenia a folklóru. Mal vyhranený postoj k slovenčine a slovenskej literatúre. Jazyk Slovákov ponímal ako prechod medzi češtinou, slovinčinou a srbochorvatčinou, ktorý pritom nemá ďaleko od liturgického jazyka známeho ako staroslovenčina. V tejto súvislosti uvádza, že podobnosť s českým jazykom a skutočnosť, že väčšina slovenských spisovateľov pred 19. storočím písala po česky, sa stali pre českého filológa Dobrovského podnetom k vysloveniu teórie o češtine a slovenčine ako o pôvodne jednom jazyku. Podotýka však, že túto svoju teóriu neskôr poprel a bol presvedčený, že slovenčina je osobitným slovanským jazykom. Seton-Watson napokon k tomu poznamenáva: „Vývoj za os-

tatné polstoročie dokázal, že tento fakt je neoddiskutovateľný”, a zmieňuje sa o troch skupinách dialektov slovenčiny – západoslovenskom, východoslovenskom a stredoslovenskom. Nevyhol sa ani analýze histórie pôvodnej literatúry Slovákov od jej začiatkov, počnúc snahami jezuitov, bernolákovcov cez J. Palkoviča, P. J. Šafárika, J. Kollára až po štúrovské obdobie.

Obdivoval slovenské umenie a folklór, stimul k jeho bližšiemu poznaniu mu dal moravský katolícky kňaz Alois Kolísek pri príležitosti návštevy v máji 1908. Predstavil mu známeho slovenského maliara Joža Úprku a iných umelcov-Slovákov usídlených na Moravskom Slovácku. Kolísek bol blízkym priateľom Hlinku a Dr. Pavla Blahu, čelného predstaviteľa zoskupenia vtedajších slovenských čechofilov. Seton-Watson sa potom postupne začal hlbšie zaujímať o umelecký život Slovákov, čo vyústilo do *Slovenskej výstavy*, ktorú usporiadal v Londýne v marci 1911 v Doré Gallery. Boli tu vystavené i diela spomínaného Úprku, medzi nimi aj známy obraz *Pieseň Márii*, alebo iný s názvom *Procesia sv. Antóna*. Nachádzali sa tu i maľby ďalšieho významného slovenského maliara z Moravy Antoša Frolku. Z textu katalógu výstavy, ktorý napísal sám Seton-Watson, sa môžeme dozvedieť o jeho názore na slovenské umenie. Podľa neho slovenský roľník má vrodenný cit pre formu a farbu, ktorými vyzdobí každý kút svojej chalupy ako znútra tak i zvonka. Neuspokojí sa s ozdobeným oknami a prístreškom s prítlačivo veselými farebnými vzormi, vyrezáva a maľuje drevené misy, na ktorých podáva jedlo a drevené kanvy na pitie. Ani jeho žena nešetří na oblekoch celej rodiny, ktoré musia byť výrazne ozdobené bohatými výšivkami. Seton-Watson zdôrazňuje, že v nedeľu alebo v cirkevný sviatok je „na Slovensku každá dedina žiarivou farbou. Kto videl slovenský dedinský kostol na Veľkonočnú nedeľu alebo Svätého Ducha, ba ešte lepšie procesiu Božieho tela, nemôže nikdy zabudnúť na ten úžasný pohľad, alebo nemohol sa hlboko neponoriť do tejto bohatej symfónie roľníckeho života.” Okrem toho tento milovník slovenského umenia mal rád aj slovenské ľudové piesne .

Seton -Watson a periodikum *The New Europe*

The New Europe bol týždenník, ktorý vychádzal v Londýne v rokoch 1916 – 1920. Samotný názov vyjadroval, že bude presadzovať projekt nového usporiadania Európy po skončení svetovej vojny. Svojím obsahovým zameraním a formou písania príspevkov ho možno charakterizovať ako politologický a historický časopis. Jeho hlavným aktérom a editorom bol práve R. W. Seton-Watson. Završila sa tým jeho dlhodobšia snaha vydávať periodikum vážneho charakteru, v ktorom by sa systematicky analyzovali politické a spoločenské problémy v Európe a vo svete a venovali sa im aj z pohľadu historického. Zároveň mali autori okrem opisu a rozboru súčasného stavu načrtnúť aj možné riešenia, respektíve východiská k ich vyriešeniu. O to je to cennejšie, že periodikum sa malo zaoberať vnútornou a zahraničnou politikou jednotlivých štátov v období prvého svetového konfliktu a dva roky po skončení, keď bolo nevyhnutné v nakopenom množstve spleťtých problémov urobiť čo najodbornejšie politologické analýzy a odporúčania. S týmto cieľom Seton-Watson v prípravnom období časopisu, ktorý sa mal pôvodne nazývať *European Review*, podnikol v máji a júni 1914 veľkú cestu po Rakúsko-Uhorsku, pričom chcel nájsť spolupracovníkov a prispievateľov periodika. Navštívil Prahu, Viedeň, poľskú Halič a Budapešť, kde získal pre túto vec len jediného Maďara, už spomínaného O. Jásziho. Podporu našiel u Masaryka, ktorý naň aj finančne prispieval z peňažných darov amerických Slovákov a Čechov. Prvé číslo *The New Europe* vyšlo v októbri 1916. Na prednej strane bolo motto „*Pour la Victoire Intégrale*“ (Za úplne víťazstvo). Je zrejmé, že na názov tohto týždenníka, ktorý mal

byť tlačovým orgánom zahraničnej politiky, mal vplyv Masaryk. Ten v prvom čísle do hĺbky analyzoval problematiku pangermanizmu a východnej otázky, a práve jeho projekt *Independent Bohemia* (Nezávislé Čechy) mal byť bariérou proti rozpínavosti germanizmu. Medzi najznámejších spolupracovníkov časopisu patrili z Veľkej Británie napr. prof. F. J. C. Hearnshaw z King's College v Londýne, prof. Ramsay Muir z Univerzity v Manchestri, prof. H. Spencer Wilkinson z Oxfordu, prof. W. Alison Philips z Trinity College Dublin, poslanec belgického parlamentu Jules Destrée, z Francúzska profesori univerzity Sorbonne Ernest Denis a Charles Seignobos, z Japonska prezident Doshisha College Tokiwo Yokoi, z Rumunska prof. Nicholas Iorga z University v Bukurešti, z Ruska Alexander Onou z Univerzity v Petrohrade, zo Srbska prof. Jovan Cvijič z Univerzity v Belehrade a iní. Samozrejme, prispievateľmi boli aj Masaryk a Seton-Watson, ktorý najviac písal o pomeroch v Uhorku a na Slovensku, napr. v článkoch Pád grófa Tiszu, Slováci pod maďarským útlakom, Rakúsko, Uhorsko a Slovakia, Pád Bélu Kuna a iné. Prvotným cieľom *The New Europe* bolo, aby spojeneckí publicisti svojimi článkami pomáhali konsolidovať politické entente spojeneckých krajín tak, aby sa ich spolupráca niesla v harmonickej atmosfére. V týchto intenciách mali autori článkov pomáhať formovať verejnú mienku a pôsobiť na všetky subjekty, ktoré mali vplyv na budúcnosť Európy. Najväčšou ambíciou periodika bolo zhromažďovanie faktov, vytváranie podkladov pre všetkých, ktorí sledujú rekonštrukciu Európy na báze národného oslobodenia, práv menších vrátane Slovákov a dôsledných geografických, ako aj ekonomických faktov. Podľa Setona-Watsona a jeho kolegu, spolueditora A. F. Whytea, sú tieto skutočnosti jedinou zárukou „aby sa prípadne v blízkej budúcnosti nezopakovala svetová vojna. Okrem iného sa v predsavzatiach nového periodika osobitne poukazuje na snahu „odhaliť veľké zábery nemeckej vojnovnej politiky, poskytnúť historické národnostné a strategické pozadie problémov na našom pohodlnom ostrove a zdôrazňovať potrebu starostlivosti o vytvorený plán ako potrebnú podmienku pre spojenecké víťazstvo.“ Z uvedeného vidieť, že sa stalo nevyhnutnosťou, aby sa medzi primárny cieľ začlenila i otázka príčiny vzniku svetového konfliktu, vyvolaného jeho hlavným aktérom Nemeckom, a jej objasňovanie predstaviteľom britskej politickej scény. Tí mali k nej ľahostajní a málo aktívni prístup, ktorý sa mal zmeniť, pričom bolo nevyhnutné zvýšiť aktivitu, pozornosť a zároveň aj starostlivosť o to, aby sa víťazne zábery spojencov splnili. Rovnako je pozoruhodná Setonova-Watsonova kritika pasivity britských politických špičiek, metaforicky vyjadrená slovným spojením „na našom pohodlnom ostrove“. Priaznivcami a čitateľmi časopisu sa stali niektorí pracovníci ministerstva zahraničných vecí, ale aj vplyvní predstavitelia britskej zahraničnej politiky ako napr. Arthur J. Balfour, ktorý v decembri 1916 obsadil post ministra. Možno teda konštatovať, že *The New Europe* zohrala v období svojej štvorročného trvania významnú úlohu pri ovplyvňovaní názorov britskej odbornej verejnosti voči Rakúsko-Uhorsku a jeho ďalšej existencii.

Setonov-Watsonov vzťah k Masarykovi a podpora vzniku Československej republiky

Seton-Watson sa spoznal s Masarykom v roku 1907. Začiatok ich priateľských vzťahov možno datovať do rokov 1909 – 1910 v súvislosti so „záhrebským vlastizradným procesom“ s chorvátskymi vodcami, ktorých Masaryk obhajoval, pričom Seton-Watson bol prítomný na súdnom konaní. Seton-Watson v rokoch 1909 – 1912 totiž sústredil svoju pozornosť práve na problém spoločenského postavenia južných Slovanov. Výsledkom záujmu bola objemná publikácia s názvom *The Southern Slav Question in the Habsburg Monarchy*. O vyjadrenie k redakcii

jej nemeckého vydania sa roku 1912 obrátil so žiadosťou na T. G. Masaryka, profesora Karlovej univerzity. Našiel u neho veľké pochopenie a získal jeho podporu pre plánované periodikum *European Review*, ktoré sa malo zaoberať naliehavými problémami menšín. Po ceste do Rakúsko-Uhorska v lete 1914 s cieľom vyhľadávania prispievateľov ešte zotrval na platforme zachovania rakúskej monarchie. Nebol o tom však tak pevne presvedčený ako v období rokov 1906 – 1907. Dôvodom bol aj nový historický fenomén na Balkáne, ktorý sa vytvoril po víťazstve balkánskych spojencov nad Tureckom. Popri rozmachu srbského národného povedomia silnelo juhoslovanské hnutie, ktoré malo vyústiť do zjednotenia ostatných južnoslovanských národov so Srbskom. O tom sa mal možnosť presvedčiť i Seton-Watson, ktorý osobne navštívil Chorvátsko, Dalmáciu, Macedónsko a Srbsko. Na túto novú skutočnosť prihliadol v novom koncepte Rakúsko-Uhorska, kde za určujúce považoval určitý druh kompromisu medzi federáciou a centralizáciou. Monarchia sa mala pretransformovať z dualizmu na trializmus, na štát s jednou vládou a parlamentom a troma krajinskými vládami pre Rakúsko, Uhorsko a juhoslovanské krajiny s dôležitými právomocami. Tieto inštitúcie sa mali vytvoriť na základe volebných výsledkov, dosiahnutých uplatnením všeobecného volebného práva. Nádejou na takéto usporiadanie bol následník trónu arcivojvoda František Ferdinand, ktorého smrť následkom atentátu 28. júna 1914 rozplynula tieto nádeje aj u Setona-Watsona. Vznikom prvej svetovej vojny a tým i nových spoločenských pomerov sa vytvorili podmienky aj na zmenu Setonových-Watsonových názorov a koncepcií. Určitú úlohu v tom zohral aj Masaryk, jeho názory na vnútornú situáciu v Rakúsku, ako aj jeho vízie spojené s ukončením vojny. Oboznámil ho s nimi na tajnom stretnutí v Rotterdame v dňoch 24. – 25. októbra 1914. Masaryk mu načrtnol budúcnosť Čechov a Slovákov v spoločnom nezávislom štáte, ktorý by sa skladal z Čiech, Moravy, Sliezska a Slovenska. Seton-Watson ich po príchode do Londýna zahrnul do memoranda, ktoré prostredníctvom svojich priateľov zaslal ministrom zahraničných vecí Francúzska a Ruska – Théophilovi Delcasovi, Sergejovi Sazonovovi a jednu kópiu osobne odovzdal na vojenskom oddelení britského ministerstva zahraničia jeho vedúcemu Georgovi R. Clerkov. Tento Masarykov projekt, známy ako *Independent Bohemia* (Nezávislé Čechy) bol dokoncipovaný v apríli 1916 počas jeho osemnásťmesačného pobytu v Londýne. Začal ho v septembri 1915, keď po dlhšom zdráhaní prijal ponuku mimoriadnej profesúry pre slovanské dejiny a literatúru na King's College, kde Seton-Watson s predstaviteľom tejto inštitúcie Ronaldom M. Burrowsom založil Školu slovanských štúdií. Tomuto pobytu však predchádzala čulá aktivita Setona-Watsona smerom k Masarykovi. Na intenzite začala naberať vo februári roku 1915, keď ho poctil návštevou v Ženeve, kam bol nútený presídliť sa z dôvodu hrozby väzenia v Rakúsko-Uhorsku. Na základe Setonovo-Watsonovho pozvania prišiel v apríli 1915 na krátku návštevu do Londýna, aby sa zoznámil so spomínaným funkcionárom vojenského oddelenia britského ministerstva zahraničia Clerkom. Zároveň bol predstavený aj pracovníkom britskej spravodajskej služby. Na Masarykovej úvodnej prednáške 19. októbra 1915 na King's College s názvom *Problém malých národov v európskej kríze* sa zúčastnil aj námestník ministra zahraničia lord Robert Cecil, ktorý zasadnutiu predsedal. Masaryk následne v Británii rozvinul širokú propagačnú kampaň. S týmto cieľom bola vytvorená Česká tlačová kancelária, ktorá vydávala *Bohemian Review* a rôzne propagačné materiály a letáky pre britskú tlač. Samotný Masaryk bol pravidelným prispievateľom do týždenníka *Weekly Dispatch* a spomínaného *The New Europe*, ba bol vlastne jeho akoby spolueditorom. Anglicko-český výbor, ktorý sa v Londýne vytvoril po vzniku vojny, Masaryka hneď akceptoval ako autoritu, rovnako akceptoval neskôr aj Československú národnú radu, ktorú založili vo februári 1916 v Paríži a ktorá vyvíjala činnosť pod vedením Edvarda Beneša. Seton-Watson ako podporovateľ vzniku

samostatného štátu Čechov a Slovákov si považoval za povinnosť navštíviť aj Milana Rastislava Štefánika ako aj ďalších predstaviteľov zahraničného česko-slovenského odboja a vyjadriť im morálnu podporu.

Hoci tu prebiehala aktivita určitých osôb vrátane Setona-Watsona za samostatný štát Čechov a Slovákov v duchu Masarykovho projektu, britské ministerstvo zahraničných vecí rátať naďalej s trvaním Rakúsko-Uhorska, ale ako reformovaného a demokratického štátu. Určitý pozitívny moment možno bádať vo verejnom vyhlásení Lloyda Georga z 5. januára 1918 o britských vojnových cieľoch, kde okrem iného presadzoval v Rakúsko-Uhorsku platformu „*skutočnej samosprávy na princípoch pravej demokracie*“. Bola to v podstate reakcia na boľševickú výzvu na okamžitý mier na základe sebaurčenia pre všetky národy a národnosti. Určitým prelomom v politike spojencov v rakúsko-uhorskej otázke sa stal Kongres utláčaných národností v Ríme, ktorý sa začal napriek neoficiálnemu statusu 8. apríla 1918. Zúčastnili sa na ňom aj zástupcovia Československej národnej rady Beneš a Štefánik, ako aj Seton-Watson so svojím spolupracovníkom Wickhamom Steedom z Úradu propagandy v znepriatelených krajinách. V pracovnej náplni mali sledovanie spoločenských pomerov v habsburskej monarchii a vypracovanie správy. Kongres prijal niekoľko uznesení, ktoré sú známe ako Rímska dohoda. V ich zmysle sa zástupcovia všetkých podrobených národností v Rakúsko-Uhorsku dohodli „*vzájomne si napomáhať v boji proti spoločným utláčateľom, aby tak každý národ mohol dosiahnuť svojho úplného oslobodenia a svojej úplnej národnej jednoty v slobodnom štáte*“. Za nevyhnutnú súčasť propagandy proti Rakúsko-Uhorsku považovali Steed a Seton-Watson i pôsobenie na príslušníkov jeho vojska. Z toho dôvodu hodlali vytvoriť Komisiu pre centrálnu vnútrospojeneckú propagandu, ktorá to mala mať na starosti. Preto sa z Ríma zastavili v meste Padova, v sídle talianskeho hlavného štábu s cieľom sformulovania konečnej dohody pre túto komisiu. V nej mala svojho zástupcu i Československá národná rada. Následne počas piatich mesiacov prebiehala mohutná letáková kampaň na fronte. Významným počinom pre vývoj záujmov československého odboja sa stala Benešova návšteva 7. mája 1918 v Londýne, ktorú inicioval Seton-Watson a Steed, ktorý ho predstavil ministrovi zahraničia Arthurovi J. Balfourovi. Výsledkom trojtýždňového rokovania E. Beneša s R. Cecilom bolo uznanie Československej národnej rady „*za najvyšší organ československého hnutia v spojeneckých krajinách*“. Úspech bol zavŕšený počas druhého rokovania Beneša 22. júla 1918. Napokon britská vláda 9. augusta 1918 uznala Československú národnú radu za predstaviteľku budúcej československej vlády. Tým sa končí misia R. W. Setona-Watsona v jeho nepretržitom úsilí o podporu vzniku Československej republiky, ktorá zastavila maďarizáciu Slovákov a zachránila ich identitu.